

imaginem et similitudinem Dei¹. Nam **illud** stultum est querere, si unus, quis horum? Quis enim dubitat eum potius qui renovatur, quam eum qui corrumpitur, dicere? Utrum autem ambo, magna quaestio est. Nam si exterior homo est Adam, et interior Christus, bene ambo intelliguntur. Sed cum Adam, sicut a Deo factus est, bonus non manserit, et diligendo carnalia carnalis effectus sit, non absurde videri potest, hoc ipsum ei fuisse cadere, imaginem Dei et similitudinem amittere. Ac per hoc ipse renovatur, et ipse est interior: quomodo ergo est ipse et exterior? An secundum corpus? ut interior sit secundum animam, et interioris sit resurrectio et renovatio, quae nunc fit secundum mortem prioris vitae, id est, peccati, et secundum regenerationem novae vitae, id est, justitiae? Quos item duos homines sic appellat, ut unum veterem, quem debemus exuere; alterum novum, et eum induendum commemoret²: quorum rursus illum appellat imaginem terreni hominis, quia secundum peccatum primi hominis geritur, qui est Adam³; alterum imaginem caelestis hominis, quia secundum justitiam secundi hominis geritur, qui est Jesus Christus. Exterior autem homo, qui nunc corrumpitur, futura resurrectione renovabitur, cum istam mortem persolverit, quam naturae debet, lege illa, quae in paradiso data est.

2° Quomodo autem non sit incongruum, quod dicitur etiam corpus factum ad similitudinem Dei, facile intelligit, qui diligenter attendit quod dictum est: « Et fecit » Deus omnia bona valde⁴. » Nemo enim dubitat quod sit ipse primitus bonus. Multis enim modis dici res possunt similes Deo: aliae secundum virtutem et sapientiam factae, quia in ipso est virtus et sapientia non facta: aliae

¹ Vide lib. xi de Trinit. cap. 1. — ² Coloss. iii, 9. — ³ 1 Cor. xv, 49. — ⁴ Gen. 1, 31.

in quantum solum vivunt, quia ille summe et primitus vivit: aliae in quantum sunt, quia ille summe et primitus est. Et ideo quæ tantummodo sunt, nec tamen vivunt aut sapiunt, non perfecte, sed exigue sunt ad similitudinem ejus; quia et ipsa bona sunt in ordine suo, cum sit ille super omnia bonus, a quo omnia bona procedunt. Omnia vero quæ vivunt et non sapiunt, paulo amplius participant similitudinem. Quod enim vivit, etiam est: non autem quidquid est, etiam vivit. Jam porro quæ sapiunt, ita illi similitudine sunt proxima, ut in creaturis nihil sit propinquius. Quod enim participat sapientiae, et vivit et est: quod autem vivit, necesse est ut sit, non necesse est ut sapiat. Quare cum homo possit particeps esse sapientiae secundum interiorem hominem, secundum ipsum ita est ad imaginem, ut nulla natura interposita formetur; et ideo nihil sit Deo conjunctius. Et sapit enim, et vivit, et est: qua creatura nihil est melius.

3° Quod si exterior homo vita illa accipitur, qua per corpus sentimus quinque notissimis sensibus, quos cum pecoribus habemus communes¹: nam et ipsa molestiis sensibilibus, quæ persecutionibus ingeruntur, corrumpi potest: non immerito et iste homo particeps dicitur similitudinis Dei; non solum quia vivit, quod etiam in bestiis apparet; sed amplius quod ad mentem convertitur se regentem, quam illustrat sapientia, quod in bestiis non potest ratione carentibus. Corpus quoque hominis, quia solum inter animalium terrenorum corpora, non primum in alvum prostratum est, cum sit visibile, sed ad intuentium cælum erectum, quod est principium visibilium; quanquam non sua, sed animæ præsentia vivere cognoscatur: tamen non modo quia est, et in quantum est, utique bonum est; sed etiam quia tale est, ut ad contem-

¹ Vide lib. xi de Trinit. cap. 1.

plandum cœlum sit aptius, magis in hoc ad imaginem et similitudinem Dei, quam cœtera corpora animalium factum jure videri potest. Tamen quia homo sine vita non recte appellatur; non corpus solum homo exterior, neque sola vita quæ in sensu est corporis, sed utrumque simul rectius fortasse intelligitur.

4° Neque in scite distinguitur, quod aliud sit imago et similitudo Dei¹, qui etiam Filius dicitur; aliud ad imaginem et similitudinem Dei, sicut hominem factum accipimus. Sunt etiam qui non frustra intelligant duo dicta esse ad imaginem et similitudinem: cum si una res esset, unum nomen sufficere potuisse asserunt. Sed ad imaginem mentem factam volunt, quæ nulla interposita substantia ab ipsa veritate formatur, qui etiam spiritus dicitur: non ille Spiritus sanctus, qui est ejusdem substantiæ, cujus et Pater et Filius, sed spiritus hominis. Nam ita hos discernit Apostolus: « Nemo scit quid agatur in homine, » nisi spiritus hominis; et nemo scit quid agatur in Deo, » nisi Spiritus Dei. » Item de spiritu hominis dicit: « Saluum faciat spiritum vestrum, et animam et corpus². » Et iste enim factus est a Deo, sicut et cœtera creatura. Scriptum est enim in Proverbiis hoc modo: « Scito quoniam Dominus corda hominum novit, et qui finxit spiritum omnibus, ipse scit omnia³. » Ergo iste spiritus ad imaginem Dei nullo dubitante factus accipitur, in quo est intelligentia veritatis: hæret enim veritati nulla interposita creatura. Cœtera hominis ad similitudinem facta videri volunt: quia omnis quidem imago similis est, non autem omne quod simile est, etiam imago proprie, sed forte abusive dici potest. Sed cavendum in talibus ne quid nimis asseverandum putetur, illa re sane salubriter custodita, ne

¹ Vide lib. vii de Trinit. cap. ultimo. — ² 1 Cor. ii, 1, et 1 Thess. v, 23. — ³ Prov. xvi, 2.

quoniam corpus quodlibet per localia spatia porrectum est, aliquid tale credatur esse substantia Dei. Nam res quæ in parte minor est quam in toto, nec dignitati animæ convenit; quanto minus majestati Dei?

QUÆSTIO LII. — Divinæ Scripturæ a terreno et humano sensu ad divinum et cœlestem nos erigentes¹, usque ad ea verba descenderunt, quibus inter se stultissimorum etiam utitur consuetudo. Itaque earum etiam affectionum nomina, quas animus noster patitur, quas longissime a Deo esse sejunctas jam qui melius sapit intelligit, non dubitaverunt illi viri per quos locutus est Spiritus sanctus, opportunissime in libris ponere. Ut, verbi gratia, quoniam difficillimum est ut homo aliquid vindicet sine ira, vindictam Dei quæ omnino sine ista perturbatione fit, iram tamen vocandam judicaverunt. Item quia conjugis castitatem zelando viri custodire consueverunt, illam Dei providentiam per quam præcipitur atque agitur ne anima corrumpatur, et deos alios atque alios sequens quodam modo meretricetur, zelum Dei appellarunt. Sic et manum Dei, vim qua operatur; et pedes Dei, vim qua in omnia custodienda et gubernanda perterrit; et aures Dei vel oculos Dei, vim qua omnia percipit atque intelligit; et faciem Dei, vim qua se manifestat atque dignoscitur; et cœtera in hunc modum, propterea scilicet quia nos ad quos sermo fit, et manibus solemus operari, et pedibus incedere, et quo fert animus pervenire, et auribus atque oculis cæterisque sensibus corporis corporalia percipere, et facie innotescere: et si quid aliud ad hanc tanquam regulam pertinet. Hoc modo igitur, quoniam mutare cœptum aliquod et in aliud transferre non facile solemus nisi pœnitendo, quanquam divina providentia serena mente intuentibus appareat cuncta

¹ Gen. vi, 7. — ² Vide lib. xv de Civit. Dei, cap. 25.

certissimo ordine administrare, accommodatissime tamen ad humilem humanam intelligentiam ea quæ incipiunt esse, neque perseverant quantum perseveratura sperata sunt, quasi per pœnitentiam Dei dicuntur ablata.

QUÆSTIO LIII. — 1°. Quisquis duorum Testamentorum dispensationes¹, pro temporum congruentia, generis humani diligenter ætatibus distributas intuetur; satis (quantum existimo) intelligit, quid proprie priori ætati generis humani, quid posteriori conveniat. Divina enim providentia pulchre omnia moderante, ita universa generationum series ab Adam usque ad finem sæculi administratur, tanquam unius hominis a pueritia usque ad senectutem temporis sui tractum ætatis gradibus terminantis. Et ideo virtutum etiam gradus in moribus, donec veniatur ad summam hominis perfectamque virtutem, oportet eum distinguere, qui divinis lectionibus pium animum intendit: ne forte cum invenerit aliquando parvis parva, aliquando majora majoribus imperari, reputans in comparatione majorum peccata esse illa quæ minora sunt, non arbitretur decuisse ut talia Deus hominibus imperaret. Sed nunc de virtutum gradibus nimis longum est disputare. Verumtamen quod ad præsentem quæstionem discutiendam satis est, quantum ad decipiendum attinet, summa et perfecta virtus est neminem decipere, atque illud exhibere quod dictum est: « Sit in ore vestro, Est » est, Non non². » Sed quia hoc eis imperatum est, quibus jam regnum cœlorum promissum est; magna autem virtus est hæc implere majora, quibus debetur hoc præmium; « Regnum enim cœlorum vim patitur, et qui vim » faciunt, diripiunt illud³: » quærendum est quibus gradibus ad istam summitatem perfectionemque veniatur: in quibus utique gradibus inveniuntur illi, quibus adhuc

¹ Exod. xii, 35. — ² Matth. v, 37. — ³ Id. xi, 12.

terrenum regnum promittebatur, quo promisso tanquam parvuli præluderent, et ab uno Deo, qui est omnium Dominus, interim terrenis gaudiis, quibus adhuc inhiabant, impetratis, inde proficientes et spiritu crescentes auderent etiam sperare coelestia. Sicut ergo summa et prope divina virtus est, neminem decipere: sic ultimum vitium est, quemlibet decipere. Ab hoc ultimo vitio ad illam summam virtutem tendentibus gradus est, neminem quidem vel amicum, vel ignotum, sed tamen inimicum aliquando decipere. Unde etiam illud a Poëta dictum prope jam proverbii consuetudinem obtinuit, « Dolus an virtus quis » in hoste requirat¹? » Sed quoniam et ipse hostis potest plerumque injuste decipi, veluti cum pactum aliquod fit de temporali pace, quas inducias vocant, et non servatur fides, et cætera talia: multo est purgatior summæque illi virtuti propinquior, qui quanquam velit hostem decipere, non eum tamen decipit nisi auctoritate divina. Deus enim novit vel solus, vel certe longe excellentius quam homines atque sincerius, qua quisque pœna præmiève sit dignus.

2° Quapropter Deus quidem per se ipsum neminem decipit; est enim Pater Veritatis, et Veritas, et Spiritus Veritatis; dignis tamen digna distribuens (quoniam hoc quoque pertinet ad justitiam et veritatem) utitur animis pro meritis et dignitatibus, quæ sunt in gradibus earum, ut si quisquam dignus est decipi, non solum per se ipsum eum non decipiat, sed neque per talem hominem, qui jam congruenter diligit, et custodire persistit, « Sit in » ore vestro, Est est, Non non: » neque per angelum, cui non convenit persona fallaciæ: sed aut per talem hominem, qui nondum se hujusmodi cupiditatibus exuit; aut per talem angelum, qui pro suæ voluntatis perversitate vel ad vindictam peccatorum, vel ad exercitationem

¹ Virgil. Æneid. lib. ii, v. 392.

purgationemque eorum qui secundum Deum renascuntur, in infimis naturæ gradibus ordinatus est. Legimus enim deceptum regem¹ falso vaticinio pseudo-prophetarum²: et ita legimus, ut neque sine divino iudicio factum inveniamus, quoniam dignus erat ille sic decipi; neque per eum angelum, quem deceptionis officium suscipere non doceret; sed per angelum erroris, qui sibi ultro tales partes imponi cum lætitiâ postulavit. Quibusdam enim Scripturarum locis apertius aliquid exponitur, quod diligens et pius lector etiam in aliis locis, in quibus minus aperitur, intelligat. Deus enim noster sic ad salutem animarum divinos libros Spiritu sancto moderatus est, ut non solum manifestis pascere, sed etiam obscuris exercere nos vellet. Ex hac igitur ineffabili atque sublimi rerum administratione, quæ fit per divinam providentiam, quasi transcripta est naturalis lex in animam rationalem, ut in ipsa vitæ hujus conversatione moribusque terrenis homines talium distributionum imagines servant. Hinc est quod iudex damnatum percutere indignum sua persona et nefarium iudicat: ejus tamen jussu hoc facit carnifex, qui pro sua cupiditate sic ordinatus est in officio, ut percutiat legum moderatione damnatum, qui posset etiam innocentem sua crudelitate percutere. Nam neque per se ipsum hoc iudex facit, neque per principem vel advocatum, aut aliquem in officio suo, cui tale ministerium non convenienter imponitur. Hinc est etiam, quod irrationalibus animantibus utimur ad eas res, quas per homines agi nefarium est. Nam utique dignus est fur morsu lacerrari: id tamen homo non per se ipsum agit, aut per filium, aut per domesticum, aut etiam per famulum suum; sed per canem, quam bestiam talia facere pro naturæ suæ gradibus decet. Cum igitur quosdam pati aliquid de-

¹ Scilicet Achab. — ² 3 Reg. xxii, 6.

ceat, quod alios facere non deceat; ministeria quædam sunt media, quibus digna injunguntur officia; ut eis utens ipsa justitia, non solum talia pati quemque imperet, qualia pati eum decet, sed etiam iis facientibus, quos talia facere non minus decet. Quapropter cum et Ægyptii deceptione digni essent¹; et populus Israël pro illa ætate generis humani in tali adhuc gradu morum constitutus esset, ut non indigne hostem deciperet; factum est ut juberet Deus, vel potius pro illorum cupiditate permetteret, ut vasa aurea et argentea, quibus adhuc terreni regni appetitores inhiabant, et peterent ab Ægyptiis non redditori, et acciperent quasi redditori. Quam et mercedem tam diuturni laboris atque operis pro talium animarum gradu non injustam Deus esse voluit, et pœnam illorum quos digne fecit amittere, id quod reddere debuerunt. Non itaque Deus deceptor est, quod credere nefarium et impium esse quis non intelligat² sed meritorum et personarum justissimus distributor, faciens quædam per se ipsum, quæ illo solo digna sunt, eique soli convenient; sicuti est illuminare animas, et se ipsum eis ad perfruedum præbendo, sapientes beatasque præstare: alia per servientem sibi creaturam, integerrimis legibus pro meritis ordinatam, quædam eorum jubens, quædam permit- tens, usque ad passerum administrationem, sicut Dominus et Evangelio dicit, et usque ad fœni decorem, usque ad numerum etiam capillorum nostrorum divina providentia pertendentem atque venientem². De qua etiam dictum est: « Pertendit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter³. »

³ Quod autem per animarum ministeria suis legibus servientia Deus puniat, et digne digna supplicia retribuatur, cum ipse tranquillissimus maneat, apertissime ita scriptum

¹ Matth. x, 29. — ² Luc. xii, 27. — ³ Sap. viii, 1.

est : « Ipsum quoque qui puniri non debeat, condemnare, » exterum æstimas a tua virtute. Virtus enim tua justitiæ » initium est, et ob hoc quod omnium Dominus es, omni- » bus te parcere facis. Virtutem enim tu ostendis, qui non » crederis esse in virtute consummatus, sed in iis qui » sciunt audaciam traducis. Tu autem Dominus virtutum » cum tranquillitate iudicas, et cum magna reverentia » disponis nos ¹. »

4°. Item quod primo in terrenis rebus fit gradus ad cœlestem justitiam, quæ jam firmioribus imperatur, Dominus ostendit, cum ait : « Si in alieno fideles non » fuistis, vestrum quis dabit vobis ² ? » Et quod pro suis gradibus animæ doceantur, et ipse Dominus demonstrat, dicens : « Multa habeo vobis dicere, sed nunc » non potestis portare illa ³. » Et Apostolus, cum ait : » Ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritalibus, » sed quasi carnalibus ; lac vobis potum dedi, non es- » cam : neque enim poteratis, sed neque adhuc potestis ; » adhuc enim estis carnales ⁴. » Quod enim in istis secundum gradus suos actum est, hoc in universo genere humano agi cognoscimus, ut alia carnali populo, alia spiritali, pro temporum congruentia juberentur. Non ergo mirum, si hostem decipi dignum decipere jussi sunt, qui erant adhuc digni hostem decipere. Non enim jam erant idonei quibus diceretur : « Diligite inimicos vestros ⁵ : » sed tales erant quibus tantummodo dici oporteret : « Diliges » proximum tuum, et oderis inimicum tuum ⁶. » Adhuc enim ille proximus quam late intelligendus esset, non erat temporis tradere. Inchoatio ergo quædam facta est sub pædagogo, ut magistro perfectio servaretur ; cum tamen idem Deus, et pædagogum parvulis dederit, legem

¹ Sap. xii, 15 et seqq. — ² Luc. xvi, 12. — ³ Joan. xvi, 12. — ⁴ 1 Cor. iii, 1. — ⁵ Matth. v, 44. — ⁶ Ibid. 43.

illam scilicet per famulum suum ; et magistrum grandioribus, id est, Evangelium per Unicum suum.

QUÆSTIO LIV. — Omne quod est, aut eodem modo semper est, aut non. Et omnis anima omni corpore melior est. Melius est enim omne quod vivificat, quam id quod vivificatur ¹ : corpus autem ab anima vivificari, non a corpore animam, nemo ambigit. Quod autem corpus non est, et tamen aliquid est, aut anima est, aut ea melius aliquid. Deterius enim omni corpore nihil est : quia et si materiam quis dixerit, unde ipsum corpus fit, recte, quoniam caret omni specie, nihil dicitur. Rursus inter corpus et animam, quod melius sit corpore, deterius anima, non invenitur. Si quid enim esset medium, aut vivificaretur ab anima, aut vivificaret animam, aut neutrum : aut vivificaret corpus, aut vivificaretur a corpore, aut neutrum. At quidquid vivificatur ab anima, corpus est : si quid autem vivificat animam, melius est quam anima. Rursum quo vivificatur corpus, anima est : quod vivificatur a corpore, nihil est. Neutrum vero, id est, nullius vitæ indigens nullamque vitam tribuens, aut omnino nihil est, aut aliquid et corpore et anima melius. Sed utrum quid tale sit in rerum natura, alia quæstio est. Nunc interim ratio comperit, nihil inter corpus et animam esse, quod sit corpore melius, anima deterius. Quod autem est omni anima melius, id Deum dicimus ; cui, quisquis eum intelligit, junctus est. Quod enim intelligitur verum est, nec omne quod creditur verum est. Quidquid autem verum est, atque sensibus et a mente sejunctum est, credi tantum, non tamen sentiri aut intelligi potest. Deo igitur junctum est quod intelligit Deum. Intelligit autem rationalis anima Deum. Nam intelligit quod semper ejusmodi est, neque ullam patitur mutationem. At et corpus

¹ Psal. lxxii, 28.

per tempus et locos, et anima ipsa rationalis, quod aliquando sapiens, aliquando stulta est, mutationem patitur. Quod autem semper eodem modo est, melius profecto est quam id quod non ita est. Nec quidquam est melius rationali anima, nisi Deus. Cum igitur intelligit aliquid, quod semper eodem modo sese habet, ipsum sine dubio intelligit. Hæc autem est ipsa veritas; cui quia intelligendo anima rationalis jungitur, et hoc bonum est animæ, recte accipitur id esse quod dictum est: « Mihi autem adhæ- » rere Deo bonum est.

QUÆSTIO LV. — Denarius numerus potest significare universitatis scientiam. Quæ si ad interiora et intelligibilia referatur, quæ senario numero significantur, fit quasi decies-sexies, quod est sexaginta: si ad terrena et corruptibilia, quæ octonario numero significari possunt, fiunt decies-octies, quod est octoginta. Reginæ ergo, sunt animæ regnantes in intelligibilibus et spiritalibus. Concubinæ, quæ mercedem accipiunt terrenorum¹, de quibus dictum est: « Acceperunt mercedem suam². » Adolescentulæ, quarum non est numerus, quarum non est determinata scientia, et diversis dogmatibus periclitari possunt: ut numerus, quod dictum est, significet certam et indubitam confirmationem scientiæ.

QUÆSTIO LVI. — Sex novem, duodecim, decem et octo, hæc in unum fiunt quadraginta-quinque. Adde ergo ipsum unum, fiunt quadraginta-sex: hoc sexies, fiunt ducenta-septuaginta-sex. Dicitur autem conceptio humana sic procedere et perfici, ut primis sex diebus quasi lactis habeat similitudinem, sequentibus novem diebus convertatur in sanguinem, deinde duodecim diebus solidetur, reliquis decem et octo diebus formetur usque ad perfecta

¹ Cant. vi, 7. — ² Matth. ii, 16. — ³ Joan. xii, 31. — ⁴ Vide lib. iv de Trinit. cap. 5.

lineamenta omnium membrorum, et hinc jam reliquo tempore usque ad tempus partus magnitudine augeatur. Quadraginta ergo quinque diebus addito uno, quod significat summam: quia sex et novem et duodecim et decem et octo in unum coactis, fiunt quadraginta-quinque: addito ergo, ut dictum est, uno, fiunt quadraginta-sex. Qui cum fuerint multiplicati per ipsum senarium numerum, qui hujus ordinationis caput tenet, fiunt ducenti-septuaginta-sex: id est, novem menses et sex dies, qui computantur ab octavo Kal. Aprilis, quo die conceptus Dominus creditur, quia eodem die etiam passus est, usque ad octavum Kal. Januariæ, quo die natus est. Non ergo absurde quadraginta-sex annis dicitur fabricatum esse templum, quod corpus ejus significabat: ut quot anni fuerunt in fabricatione templi, tot dies fuerint in corporis Domini perfectione.

QUÆSTIO LVII. — 1°. « Omnia vestra, vos autem Christi, » Christus autem Dei¹. » Si a capite numerentur, inveniuntur unum, duo, tria, quatuor. Item: « Caput mulieris vir, caput viri Christus, caput autem Christi » Deus². » Si eodem modo numerentur, inveniuntur similiter unum, duo, tria et quatuor. Porro unum et duo et tria et quatuor simul ducta fiunt decem. Quapropter disciplinam, quæ insinuat conditorem Deum et conditam creaturam, recte significat denarius numerus. Et cum corpus perfectum atque inexterminabile subditur animæ perfectæ atque inexterminabili, rursusque ipsa subditur Christo, et ille Deo, non tanquam dissimilis aut alterius naturæ, sed tanquam Patri Filius, hoc totum eodem numero denario recte significatur, quod post resurrectionem corporis speratur futurum in æternum. Et fortasse propterea qui conducuntur ad vineam, denarium accipiunt

¹ Joan. xxi, 11. — ² I Cor. iii, 22, 23 et xi, 3. — ³ Matth. xx, 2.

mercedis nomine ¹. Sicut autem unum et duo et tria et quatuor simul decem fiunt, sicut unum et duo et tria et quatuor quater ducta quadraginta fiunt.

². Si autem quaternarius numerus recte corpus significat, propter quatuor notissimas naturas, quibus constat, siccam et humidam, frigidam et calidam; et quod progressio a puncto ad longitudinem, a longitudine ad latitudinem, a latitudine ad altitudinem, soliditatem corporis facit, quæ rursus quaternario numero continetur: non absurde intelligitur quadragenarius numerus temporalem dispensationem significare, quæ pro salute nostra gesta est, cum Dominus corpus assumpsit, et visibiliter hominibus apparere dignatus est. Unum enim et duo et tria et quatuor, quæ significant Creatorem et creaturam, quater ducta, id est, per corpus temporaliter demonstrata, fiunt quadraginta. Nam inter quatuor et quater hoc interest, quod quatuor in statu sunt, quater in motu. Ergo ut quatuor referuntur ad corpus, ita quater ad tempus: insinuaturque sacramentum corporaliter et temporaliter gestum, propter eos qui corporum amore implicati erant, et temporibus subditi. Quadragenarius ergo numerus, ut dictum, temporalem ipsam dispensationem non incongrue significare creditur. Et fortasse hoc est, quod quadraginta dies Dominus jejunavit ¹, sæculi hujus, quod motu corporum et temporibus agitur, ostendens inopiam: et quadraginta dies post resurrectionem cum discipulis fuit ², hanc ipsam, illis, credo, dispensationem temporalem, quam pro salute nostra gessit, insinuans. Quadragenarius autem numerus, partibus suis, quæ illum metiuntur, computatis, usque ad quinquagenarium numerum pervenit, id ipsum commendans; quandoquidem ipsæ partes, quæ illum metiuntur, æquales inter se sunt: quia cum

¹ Matth. iv, 2. — ² Act. i, 3.

æquitate administrata corporalis et visibilis temporaliter actio perfectionem homini comparat. Quæ perfectio, sicut dictum est, denario numero significatur: sicut quadragenarius numerus æqualibus suis partibus in summam redactis denarium numerum parit, quoniam ad quinquagenarium, sicut supra dictum est, pervenit. Unum enim quod habent quadraginta quadragies, et duo quod habent vicies, et quatuor quod habent decies, et quinque quod habent octies, et octo quod habent quinquies, et decem quod habent quater, et viginti quod habent bis, simul ducta fiunt quinquaginta. Nullus enim alius numerus metiri per partes æquales quadragenarium numerum potest, præter hos quos enumeravimus, et computatos ad quinquagenarium numerum perduximus. Peractis ergo Dominus quadraginta diebus post resurrectionem cum discipulis suis ¹, id est, commendans eis quod pro nobis temporaliter gestum est, ascendit in cælum: et post alios decem dies misit Spiritum sanctum, quo perficerentur spiritualiter ad invisibilia capienda, qui visibilibus temporalibusque crediderant. Ipsi videlicet decem diebus post quos misit Spiritum sanctum, eandem perfectionem quæ per Spiritum sanctum confertur denario numero indicans, buem quadragenarius computatis æqualibus partibus suis edit, et fit quinquagenarius: sicut temporali dispensatione cum æquitate administrata pervenitur ad perfectionem, quam denarius numerus significat, qui denarius simul cum quadragenario quinquagenarium facit. Ergo quoniam perfectio quæ fit per Spiritum sanctum, quando adhuc in carne ambulamus, quamvis non vivamus carnaliter, cum ipsa dispensatione temporali copulatur, recte videtur quinquagenarius numerus ad Ecclesiam pertinere, sed jam purgatam atque perfectam, quæ temporalis dis-

¹ Act. i, 9 et ii, 1.

pensationis fidem atque æternitatis futuræ spem charitate amplexatur, id est, quasi quadragenarium numerum denario numero copulans. Hæc autem Ecclesia, ad quam pertinet quinquagenarius numerus, sive quia ex tribus generibus hominum eligitur, Judæis et Gentibus et carnalibus Christianis, sive quia sacramento Trinitatis imbutur, numero quo significatur ter ducto, ad centenarium et quinquagenarium pervenit. Quinquaginta enim ter ducta fiunt centum quinquaginta. Quo cum addideris ipsa tria, quia insigne et eminens debet esse quod in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti lavacro regenerationis abluitur¹, fiunt centum-quinquaginta-tres. Qui numerus piscium invenitur, quia in dexteram partem missa sunt retia²; et ideo magnos, id est, perfectos, et regno cœlorum aptos habet. Nam illa similitudo reticuli non in dexteram missi, simul cœpit bonos et malos, qui separantur in littore³. Nunc enim intra retia præceptorum et sacramentorum Dei, in Ecclesia quæ nunc est, simul boni malique versantur. Fit autem separatio in fine sæculi, tanquam in fine maris, id est, in littore, cum regnant justi primo temporaliter, sicut in Apocalypsi scriptum est⁴, deinde in æternum in illa civitate quæ ibi describitur, ubi jam conquiescente dispensatione temporali, quæ quadragenario numero significatur, denarius remanet, quam mercedem sancti qui operantur in vinea percepturi sunt.

3°. Potest etiam, si numerus iste consideretur, occurrere ad Ecclesiæ sanctitatem, quæ per Dominum nostrum Jesum Christum facta est: ut quoniam septenario numero creatura constat, cum ternarius animæ et quaternarius corpori tribuitur, susceptio ipsa hominis ducatur ad tria

¹ Matth. xviii, 19. — ² Joan. xxi, 6 et 11. — ³ Matth. xiii, 48. — ⁴ Apoc. xxi, 7.

septies. Quia et Pater misit Filium, et Pater in Filio est, et dono Spiritus sancti de virgine natus est. Et hæc sunt tria, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Septies autem, ipse homo temporali dispensatione susceptus, ut fieret sempiternus. Fit ergo summa numeri viginti unum, id est, tria septies. Hæc autem hominis susceptio ad liberationem valuit Ecclesiæ, cui caput est; ut ipsa Ecclesia, propter animam et corpus, in eodem septenario numero reparetur¹. Ducuntur itaque viginti unum septies, propter eos qui per Dominicum hominem liberantur, et fiunt simul centum-quadragesima septem. Cui additur senarius numerus, signum perfectionis, quia partibus suis, quæ illum metiuntur, constat, ita ut nihil minus nihilque amplius inveniatur. Metitur quippe illum unum quod habet sexies; et duo, quæ habet ter; et tria, quæ bis habet: quæ simul ducta, unum, et duo et tria, sex fiunt. Quod fortasse ad illud etiam sacramentum pertinet, quod Deus sexta die perfecit omnia opera sua². Ad centum ergo et quadragesima septem cum sex addideris, quod est signum perfectionis, fiunt centum-quinquaginta-tria: qui numerus piscium invenitur, postea quam jussu Domini in dexteram partem missa sunt retia, ubi peccatores qui ad sinistram pertinent, non inveniuntur.

QUÆSTIO LVIII. — 1°. Joannes Baptista, considerata Scriptura quæ de illo in Evangelio legitur, multis probabilibus documentis non absurde creditur prophetiæ gestare personam, et eo maxime quod de illo Dominus dicit: « Plus quam Propheta³. » Hic siquidem totius prophetiæ, quæ ab exordio generis humani usque ad adventum Domini de Domino facta est, imaginem gestat. Est autem Evangelii persona in ipso Domino, quæ per prophetiam prænuntiabatur, cujus augetur prædicatio per universum

¹ Ephes. v, 23. — ² Gen. ii, 2. — ³ Matth. xi, 9.